

PRAKTIESE TEOLOGIE VANDAG

PROF. DR. H. D. A. DU TOIT

Aan die begin van ons ontmoeting om 'n werkgemeenskap in verband met die Praktiese Teologie te stig sal dit lonend wees om die stand en die betekenis van hierdie vakgebied in oënskou te neem. As deelnemers aan hierdie grootse onderneming moet ons vir onself rekenskap gee van wat die posisie op die oomblik is en hoe ons dit tot groter diensbaarheid aan die wetenskap en die kerk kan voer.

1. **Onsekere posisie.** In die eerste plek moet ons weet dat die Praktiese Teologie in vergelyking met die ander teologiese vakke soos die Ou en Nuwe Testament, Dogmatiek en Kerkgeskiedenis 'n groot agterstand het. Dit word dikwels die aspoester van die teologiese dissiplines genoem.¹⁾ Ander sê dis bloot 'n appendiks tot die geheel, 'n nakomertjie. Martin Fischer betreur dit in 'n openbare lesing in 1964 dat die Praktiese Teologie (voortaan P.T.) nog steeds vir sy goeie reg moet stry en dat die bedenking bly voortleef dat dit nie aan 'n universiteit tuishoort nie.²⁾ L. J. van Holk skryf in 1938 dat die P. T. "een mixtum compositum" is, 'n vak wat nouliks teologie genoem kan word en ook nie 'n wetenskap in die strengste sin van die woord nie.³⁾

Vir hierdie geringskatting kan verskillende redes genoem word:

(1) Die beoefenaars van die vak is self onseker oor die plek, die objek en betekenis daarvan binne die raamwerk van die ensiklopedie. Dit sal vir ons verder op duideliker word.

(2) Die beeld (image) van die P.T. is onseker omdat die twee lyne van die teorie en die praktyk nie altyd stewig vasgehou is nie. Die opvatting dat P. T. prakties is en die ander vakke teoreties was onjuis. Dogmatiek, kerkgeskiedenis ens. help almal om die evangeliedienaar te vorm. Histories was dit wel so dat die P.T. gesien is as die vak wat die pastor met adviese, versamel uit die ervaring, moet bedien, maar kon dit dus beswaarlik as egte wetenskap uitgroei.⁴⁾

(3) Die vakmanskap van die predikant kom al meer in die

1) M. H. Bolkestein, Het terrein der praktische theologie, in: *Ned. Theologisch Tydschrift*, 15, 1960-1961, p. 283.

2) M. Fischer, *Das Selbstverständnis der Theologie und das praktisch - theologische Studium*, P. Th. 55, 1966, p. 136, by W. D. Jonker, *Theologie en Praktyk*, Kamper Cahiers no. 8, p. 4.

3) L. J. van Holk, *Encyclopaedie der Theologie*, p. 147.

4) W. D. Jonker, a.w., p. 7.

gedrang. Die wêreld het so verander dat sy rol in die maatskappy soms swewend word. Aan die ander kant ly die kerk aan 'n funksieverlies en soek mense hulle hulp elders. Daarom dat allerlei "helping professions" hulle verskyning gemaak het, soos maatskaplike dienste, "clinical training", pastorale beraad en kerkadministrasie. Met die opkoms van die sielkunde en die sosiologie het die P. T. vandag 'n stryd om homself te handhaaf en selfstandige wetenskap te bly.

(4) Aan ons universiteite het die P. T. as vak nie die nodige erkenning gekry nie. Reeds in 1622 het die Sinode van Noord Holland die Universiteit van Leiden gevra om 'n professor hiervoor aan te stel, maar hulle het geweier omdat hulle gemeen het dat dit nie 'n aparte vak moet wees nie.

In 1876 het die Hoër-Onderwyswet in Nederland gekom wat die Dogmatiek en die P. T. tot nie-wetenskaplike vakke gedegradeer het en daarom deur die kerklike hoogleraars gedoseer moet word. Dus kon daar in hierdie vakke aan die ryksuniversiteite nie gepromoveer word nie. Aan die Vrye Universiteit en die Teologiese Skool van Kampen was dit anders. Hierdie reëling het hom in Suid-Afrika ook laat voel, sodat tot onlangs aan die meeste Universiteite daar nie aparte Departemente vir P. T. bestaan het nie.

In Duitsland het hulle nie sover gegaan soos in Holland nie. Aan die begin van die 19de eeu is P. T. as wetenskaplike vak aan die universiteite ingeburger. Daarom dat daar deur die jare soveel op hierdie gebied geprester en gepubliseer is. Gewoonlik is 'n plaaslike predikant as dosent verbonde aan die leerstoel.

2. Die Naam Praktiese Teologie.

(a) W. D. Jonker meen dat hierdie naam een van die oorsake is vir die geringskatting van hierdie dissipline en gee daarom voorkeur aan die benaming Diakoniologiese vakke — op voetspoor van A. Kuyper.

(b) P. T. is 'n baie ou benaming, maar dit lyk asof aan die begin iets anders bedoel was as wat ons daaronder verstaan. Deur die oudste beoefenaars van die teologiese wetenskap is die hele teologie tot *Theologica practica* gemaak, d.i. wat nodig is vir die vorming van die teoloog. Met die opkoms van die skolastiek kom daar verandering. Hulle wil die teologie weer wetenskaplik behandel en vra of dit nie meer spekulatief as prakties is nie.⁵⁾

5) J. Waterink, *Plaats en Methode van de Ambtelijke vakken*, Zutphen, 1923, p. 13 - 17.

Duns Scotus noem die hele teologie prakties maar Thomas Aquinas stel die teoretiese karakter voorop. Op voetspoor van Scotus word onder P. T. verstaan die credenda, etiek en askese—heeltemal iets anders as die ou pastoraal-teologie van daardie dag. Hyperius, die eerste gereformeerde homileet, het die band tussen die etiek en die P. T. losgemaak, maar verstaan onder laasgenoemde ook kerkgeskiedenis en kerkreg. Vir Voetius was P. T. prakties omdat dit toegepas word op die lewe; hy vat etiek en homiletiek onder een hoof. Toe die homiletiek saam met allerlei praktiese stof gebruik is om die evangeliedienaars te vorm, is die naam *theologica practica* toepaslik gevind. Die Sinode van Dordrecht in 1618 het hierdie naam vir hierdie bepaalde vakgebied gekies.

(c) In sommige oorde word nog van „Pastorale Teologie“ of „Pastoraalteologie“ gepraat in navolging van die Rooms-Katolieke Kerk,⁶⁾ maar die pastorale teologie is 'n klein onderdeel van die P. T. nl. die herderlike sorg. Interessant om te weet dat die R.K. Kerk na Vaticanum II afreken met die ou handboeke van die Pastoraal-teologie en dat K. Rahner voorkeur gee aan die benaming *Praktiese Teologie*.⁷⁾

(d) Vir ongeveer 80 jaar seëvier die naam „amptelike vakke“ in die kringe van die Gereformeerde kerke. A. Kuyper het in sy *Encyclopaedie der heilige Godgeleerdheid*⁸⁾ die teologiese vakke verdeel in die bibliologiese, dogmatologiese, ekklesiologiese en diakoniologiese groep. Laasgenoemde het onderskei tussen die didaskaliese, presbiteriale, diakonale en laikale vakke. J. Waterink,⁹⁾ P. Biesterveld¹⁰⁾ en T. Hoekstra¹¹⁾ het die naam *Amptelike vakke* verder bestendig. Aan die universiteite van Stellenbosch en Potchefstroom word nog aan die naam vasgehou.

Die benaming „amptelike vakke“ deug egter nie omdat dit die ampsverrigtinge van die ampsdraer te veel op die voorgrond skuive. In ons tyd waarin die mondigheid van die gemeente beklemtoon word, word hierdie oordrewe ampsteologie al meer onaanvaarbaar. Nie die amp is die objek van die P. T. nie maar die openbaring van God in Jesus Christus.

6) C. Palmer, *Pastoraal-teologie*, Utrecht, 1866; Ignaz Schüch, *Handbuch der Pastoral Theologie* (1893); Renniger, *Pastoraaltheologie* (1893); S. Hiltner, *Preface to Pastoral Theology*, New York, N.Y. 1958.

7) *Handbuch der Pastoraltheologie – Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*, Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 1966; H. Jonker, *Van Pastoraaltheologie naar Praktische Theologie*, in: *Nederlands Theologisch Tydschrift*, 22, 1968, p. 274.

8) Tweede hersiene druk, Kok, Kampen, 1908.

9) *Plaats en methode van de Ambtelijke vakken*.

10) *Het Object der Ambtelijke vakken*, Wageningen, 1902.

11) *De Psychologie der religie en de ambtelijke vakken*, Kampen, 1913.

Dit is opvallend dat J. Firet nou aan die V. U. 'n deurbraak gemaak het vir die naam Praktiese Teologie beide in sy proefskrif¹²⁾ en in sy inaugurale rede.¹³⁾ Ek is van mening dat ons aan hierdie ou historiese naam moet vashou. W. D. Jonker se keuse op „Diakoniologiese vakke“ is nie geslaagde nie omdat dit lomp is. Ons praat tog nie van dogmatologiese vakke i.p.v. dogmatiek en van ekklesiologiese vakke as ons kerkgeskiedenis bedoel nie.

3. Praktiese Teologie as wetenskap.

Bedenkinge is uitgespreek of die P. T. 'n egte wetenskap is. Schleiermacher wat die teologie van die 19de eeu oorheers het, wou dit buite twyfel stel dat P. T. wesenlik tot die teologie behoort. Dit is die kroon, d.w.s. die laaste fase van die teologiese studie.

Vir Schleiermacher egter bly dit slegs nog die teorie vir die vorming van die ampsdraers. Hy neem sy uitgangspunt in die gemeenskapslewe as algemene verskynsel. Die religieuse vorm van dié „gesellschaftliche“ lewe bied hom ter observering en bestudering as „kerk“ aan. Naas en na 'n filosofies-kritiese en 'n historiese taak, het nou die wetenskap wat hom met die verskynsel „kerk“ besig hou, ook 'n praktiese taak. So kom hy tot sy „Praktiese Teologie.“ Die eenheid van hierdie P. T. met die orige teologiese wetenskap lê nie in dié uitgangspunt nie, maar in die doel: „Kirchenleitung.“ Onder laasgenoemde onderskei hy tussen „Theorie vom Kirchendienst“ — wat ons gewoonlik onder P. T. verstaan — en „Theorie vom Kirchenregiment“ — wat ons kerkreg noem.¹⁴⁾

Sinds sy tyd staan die kerk as middelpunt in die studie van die P. T. Hy het daaraan 'n wyer terrein gegee deur die kerk te poneer en nie die enkele persoon van die ampsdraer tot objek te maak nie.

Hy gee dus wel 'n objek maar nie 'n teologiese objek nie, omdat hy die stof aan die ervaring ontleen en die pad oopmaak vir 'n empiriese wetenskap. Hy het van die lyn van Hyperius afgewyk wat die beginsel vind in die goddelike realiteit, terwille waarvan ons ons met die praktyk besig hou — „ut Ipse Deus coleretur“.¹⁵⁾ Schleiermacher het dus nie geslaag om P. T. binne die teologiese wetenskap te kry nie.

12) *Het Agogisch moment in het pastoraal optreden*, J. H. Kok, Kampen, 1968, p. 9 - 22.

13) *Praktische theologie als theologische futurologie*, J. H. Kok, Kampen, 1968.

14) Schleiermacher, *Kurze Darstellung des theologischen studiums zum Behuf einleitender Vorlesungen*, 1811, par. 5, 6 en 25.

15) J. Waterink, a.w., p. 24.

Na sy tyd het C. J. Nitzsch¹⁶⁾ opgekom om sy standpunt verder te ontwikkel. Hy het reformerend ingewerk deur die gegewene: die landskerk te vervang deur die "gemeente." Die geestelike gemeenskap, die liggaam van Christus, is sy uitgangspunt. Hy sien in die gemeente die subjek wat die objek, dieselfde gemeente, deur sy organe moet bearbei. J. Waterink het gemeen dat Nitzsch se bydrae groot was omdat hy die verskil tussen die Rooms-Katolieke kerk en die Protestantisme raak beskrywe het. Is dit ginds die amp, wat die taak van die gelowiges oorneem, hier is dit die gemeente self, wat in sy organe werk. Verder het Nitzsch bewys, formeel altans, dat die P. T. 'n wetenskaplike karakter dra en meer as bloot tegniek is. Dit word lewensbehoefte van die gemeente.

Onder die invloed van Schleiermacher en Nitzsch kan daar kortliks twee rigtings in die P. T. geskets word.

(a) Die histories-teoretiese skool, waarvan Achelis¹⁷⁾ en Alfred Krauss¹⁸⁾ die mees bekende verteenwoordigers was. Achelis beskryf die P. T. as: "die Lehre von der Selbstbetätigung der Kirche zu ihrer Selbsterbauung," 'n leer van die lewensverrigtinge van die kerk tot sy opbouing en voltooiing.

Allerlei reëls en voorskrifte word nie aan die wese van die kerk nie, maar aan die geskiedenis, of aan die ondervinding, of aan die P. T. ontleen. Daarom kry hierdie metode 'n sterk teoretiese stempel aangesien reël op reël gegee word. Daarom heet dit histories-teoreties.

(b) Die empiries-psigologiese skool wou die empiriese gewens, soos dit in die gemeente van die hede lê, in plaas van die geskiedenis tot voorwerp van ondersoek maak. Niebergall,¹⁹⁾ die representant van die rigting, glo dat die taak van die P. T. die opvoeding van die gemeente tot 'n lewendige gemeente is. Hy is uiters prakties en met hom val die eensydig teoretiese rigting weg. Daarby stel hy die psigologiese element in die bearbeiding so sterk moontlik op die voorgrond.

Dit is moeilik om J. J. van Oosterzee²⁰⁾ by hierdie twee skole in te deel. Hy gee geen organiese samehang van die P. T. en die hele wetenskap nie. Sy metode lyk soos dié van Achelis,

16) *Practische Theologie* 2, 1859.

17) E. Chr. Achelis, *Lehrbuch der Praktischen Theologie* 3, I-III, 1911. Vir Nederland bewerk deur L. W. Bakhuizen van den Brink *Practische Theologie*, Utrecht, 1906.

18) A. Krauss, *Lehrbuch der Praktischen Theologie*.

19) F. Niebergall, *Praktische Theologie*, Tübingen, 1918.

20) *Practische Theologie, een handboek voor jeugdige godgeleerden*. 2 Utrecht, 1895.

maar met dié verskil dat by laasgenoemde die kerk en by Van Oosterzee die ampsdraer die subjek van die handeling is.

Teenoor die rigting van Schleiermacher en Nitzsch het A. Kuyper, Biesterveld, Hoekstra, J. Waterink en K. Dyk in Holland 'n eie koers aangedui. Hulle het hul besig gehou met die vakke wat antwoord gee op die vraag: hoe die werking van Gods Woord onder gebondenheid aan Sy ordonansies in stand gehou moet word. Hulle werk nie vanuit die subjektiewe empirisme nie, maar bou op die objektiewe openbaring van God in Sy Woord.

Van veel verreikender trefkrag was die reaksie van Karl Barth teen die teologie van Schleiermacher.²¹⁾ Hy het 'n eenvoudige indeling van die teologiese ensiklopedie gegee t.w. die eksegetiese, dogmatiese en praktiese vakke. Kerkgeskiedenis is 'n vak wat gebruik word om telkens die nodige stof vir die ander aan te dra. Ons het hier dus die uitleg van die Skrif, die sistematiesering daarvan en dan die toepassing daarvan in die kerk. "So ist Theologie als biblische Theologie die Frage nach der Begründung, als praktische Theologie die Frage nach dem Ziel, als dogmatische Theologie die Frage nach dem Inhalt der der Kirche eigentümliche Rede".²²⁾

Die voordeel hiervan is dat die P. T. tot die wesenlike van die teologiese ensiklopedie behoort. Dit is nie die aspoester van die teologie nie. Dit gaan nie om 'n paar raadgewings vir die praktyk van die amp nie, maar is 'n legitieme wetenskap.

Mooi stel P. Biesterveld dit: "De Practische Theologie is daarom ook niet maar een aanhangsel der Theologie, een hulpbrug, geslagen over de klove tusschen haar en de Kerk, maar een zeer wezenlijk bestanddeel der Godgeleerde wetenschap, zonder welke zij ophoudt Godgeleerdheid te zijn."²³⁾

Die P. T. is dus besig om hom te ontworstel aan die teologie van Schleiermacher. A. D. Müller definieer P.T. as "die theologische Lehre von der richtigen Verwirklichung des Reiches Gottes in der Kirche und durch die Kirche in der Welt".²⁴⁾ O. Haendler wys ook die mening af dat die P. T. die teorie van die praktyk sou wees: "Praktische Theologie kan nicht nur als Theorie der kirchlichen Praxis definiert werden, sondern ist infolge der unlöslichen gegenseitigen Durchdringung der Praxis mit dem Ge-

21) Karl Barth's colleges over Schleiermacher deur A. Puchinger en A. Dekker, in: *Woord en Dienst*, 15 en 30 Nov. 1968.

22) K. Barth, *Die Kirchliche Dogmatik*, 1932, I., 1, 3.

23) P. Biesterveld, *Het Hooge Belang der Ambtelijke vakken*, Kampen, 1894, p. 18.

24) A. D. Müller, *Grundrisz der Praktischen Theologie*, 1950, p. 13.

van die besondere ampte nie mer min klem op die algemene amp. Dit het Kuyper oorgelaat, kragtens sy onderskeiding van die kerk as organisme en instituut, aan die Christelike verenigings en gesamentlike optrede van Christene.

„Die diakonia van die kerk neem in die teologie 'n sentrale plek in. Alle teologiese lyne kruis mekaar in die diens van die kerk. Ons moet ons visie op die verhouding tussen die verskillende teologiese vakke laat beheers deur die gedagte van die eenheid van die teologie as geheel, waarby die sogenaamde verskillende vakke slegs verskillende gesigshoeke is, waarvan die verskillende teologiese stof benader word. Ons moet in ons soeke na 'n omlynde objek vir die P.T. daarvan uitgaan dat alle teologiese dissiplines uiteindelik in werklikheid maar een en dieselfde objek het, nl. die openbaring van God in Jesus Christus”. (W. D. Jonker).

Die konsultasie oor die onderrig van die P.T. in 1967 te Bossey gehou, gee 'n definisie wat te wyd is, maar tog die essensie bevat: “Practical Theology is the ministry and mission of the Church in the world of today”.³⁰⁾

Die P.T. sal telkens die hulp moet inroep of gebruik maak van die resultate van sy susterdissiplines soos die sielkunde, sosiologie en pedagogiek, maar hulle bly *Lehnsätze*, hulpvakke. Die gevaar is dat ons die P.T. te veel aan dergelike vakke kan verbind en daarmee die teologiese karakter van die P.T. in die gedrang bring. Ons moet ons ou radio nie weggooi nie, maar die antennes hoog op die dak oprig sodat ons die verskillende ander golwe kan opvang. Laat ons maar versigtig wees vir die stemme in ons Sinodes en kerkblaai wat gedurig roep om 'n meer praktiese opleiding van ons predikante, want al te maklik verval ons in 'n praktisisme.

Tereg wys m.i. H. Faber³¹⁾ daarop dat ons nie meer die ou metode kan volg deur slegs 'n diktaat oor die kategiek te gee en dan die studente daar te los nie. Net soos ons moeite maak met die homiletiese oefeninge vir vier jaar lank, moet ons die studente kritieklesse in kategese en Sondagskool laat gee en hulle help met hospitaalbesoek. Die element van „supervisie” is van deurslaggewende belang.

Hy verwys na die mediese studente wat saam met die teorie die praktyk behartig. Die Maatskaplike Werk het ons vooruitgegaan met die gee van verslae, supervisie, groepsbespreking, rol-

30) Report of an ecumenical consultation held at the Ecumenical Institute, Chateau de Bossey, August 21st - 27th, 1967.

31) H. Faber, *Praktische Theologie?*, in *Ministerium*, le jg., no. 10, Nov. 1967.

samtsein der Kirche erweitert als Strukturtheologie der gegenwärtigen Kirche zu verstehen".²⁵⁾

4. Die Taak van die Praktiese Teologie.

Al help Barth ons om die P.T. as egte wetenskap te sien, het ons moeilikhede met hom. Hy sê dat dit 'n eitle Frage is as ons ons afvra wat daar gebeur tussen mens en mens in die pastorale optrede. Ydel omdat dit gaan om die Woord wat sê dat Sy woord nie leeg na Hom sal terugkeer nie (Jes. 55:11).²⁶⁾ Dit kom dus nie daarop aan hoe jy die Woord bring nie; want die Here sal sorg vir die juiste resultaat. Vreemd dat hy hier in dieselfde koor sing as die Piëtiste, wat hulle ook nie bekommer oor die tegnieke nie. Nee, dit is wel van belang dat ons die mens van vandag moet verstaan, sy denkwêreld, sy taal, ens. en vir onself rekenskap moet gee waarom ons nie die regte kommunikasie met hom het nie.

Vir K. Barth ontstaan teologie wanneer die kerk oor God praat en dié spreke aan "Selbstprüfung" onderwerp. Teologie stel die vraag na die regmatigheid van sy spreke oor God met die Woord wat God self gepraat het, met Christus Jesus. Nou vra Bolkestein of aan die kerk alleen "Rede von Gott" opgedra is. Omvat die gehoorsaamheid, waartoe die kerk geroep is, nie veel meer nie? Bestryk die diens, wat aan die kerk opgedra is, nie 'n veel wyer terrein dan alleen dié van die Woord nie? Is dit daarom nie beter nie, die taak van die P.T. te omskrywe met die woord **diens of gehoorsaamheid**? Dan kan ons die P.T. noem die toetsing van die betoonde gehoorsaamheid van die kerk aan sy opdrag. Of: die kritiese besinning op die vorm van die diens, waartoe die kerk geroepe is.²⁷⁾

Daarmee wil ons akkoord gaan: die kerklike diakonia moet in die middepunt staan. "Door de kerkelijke diakonia tot object van dit vakgebied te nemen, zijn wy in staat de echte theologische radicalisering ervan te voltrekken".²⁸⁾

Schleimacher het die praktiese voorskrifte as objek van die P.T. beskou en Kuyper die amp. Laasgenoemde het die woord **diakonia** egter nie met **diens** vertaal, soos K. Dyk²⁹⁾ later gedoen het nie, maar met amp. Deur die oorbeklemtoning van die ampte, sê W. D. Jonker, het ons nooit verder gekom as die bestudering

25) O. Haendler, *Grundriss der Praktischen Theologie*, Berlin, 1957, p. 1.

26) K. Barth, *Einführung in die Evangelische Theologie*, p. 198.

27) Bolkestein, a.w., p. 284.

28) W. D. Jonker, a.w., p. 19.

29) K. Dyk, *De Dienst der Kerk*, 1952; *De Dienst der Prediking*, 1955; *De Dienst aan de Kerkjeugd*, 1954.

besef en identifikasie. Hy sê dat ons „droogswem“ in ons klas-kamers toepas.

Dieselfde snaar word deur Seward Hiltner in “The Teaching of Practical Theology in the United States during the twentieth century” aangeraak.³²⁾ Hierin vertel hy wat in Amerika alles gedoen word om die teologiese vorming prakties te verbeter: met geluidbandopnemer, groepbespreking, veldwerk, vikariaat, kliniese pastorale leiding ens.

Dit gee ons alles toe, ons sal ons teologiese opleiding in die toekoms meer in dié rigting moet stuur, maar al hierdie hulpmiddels bly „dienste“ en maak nie deel uit van die P.T. as teologiese wetenskap nie.

Tot die vaste bestanddele van die P.T. behoort die homiletiek, die liturgiek, die kategetiek en die sielsorg, maar dit het nodig geword om dié ou skema aan te vul. Fendt,³³⁾ A. D. Muller en O. Haendler wil byvoorbeeld kerkreg onder P.T. reken, maar al het dit baie met die kerk, amp, die gemeente, ens. te doen, moet dit eerder onder die dogmatiek tuisgebring word. Kuyper gee in die plek daarvan aan die hand kybernetiek, wat die toepassing van die kerkregtelike beginsels nagaan.

Pastorale Sielkunde is 'n jong vak wat al meer om erkenning in die Teologiese Fakulteit klop. E. van der Schoot definieer dit as die psigologie wat die pastor nodig het om sy werk in die huidige samelewing adekwaat te vervul. Hy vergelyk dit met juridiese sielkunde, pedagogiese psigologie, ens. In dié sin is dit duidelik dat Pastorale Sielkunde nie onder die P.T. kan val nie.³⁴⁾

A. Kuyper, J. H. Bavinck en H. du Plessis bring die sendingwetenskap onder die P.T. W. D. Jonker wil skynbaar ook hierdie weg op wanneer hy sê dat die diakoniologiese vakke handel oor die missio Dei wat in Christus plaasgevind het en wanneer hy goedkeurend die woorde van Rudolf Bohren aanhaal dat P.T. “die wissenschaft von der Teilhabe der Kirche an Gottes Sendung, an der missio Dei” is.³⁵⁾

Maar in my „Die Kerstening van die Bantoe“³⁶⁾ het ek geredeneer dat die missiologie nie slegs tot die diakonia gereken kan word nie, want dit behoort tot die wese, die lewe, van die kerk. Graag wil ek dit dan 'n selfstandige plek in die teologiese ensiklopedie gee.

32) Princeton Seminary Bulletin, vol. LXI no. 1 - 1967.

33) L. Fendt, Gundrisz der Praktischen Theologie, 1949, I, p. 67,

34) E. van der Schoot, Hoofdstukken uit de Pastorale Psychologie, Utrecht, 1959, p. 13; J. H. van den Berg, Psychologie en Geloof, 1958, p. 12.

35) W. D. Jonker, a.w., p. 20.

36) N.G. Kerk-Boekhandel, Pretoria, 1967, p. 19.

Samevattend kan ons nou afsluit deur te konstateer dat ons in hierdie ekskurs die voorkeur gegee het aan die naam "Praktiese Teologie" omdat dit die ou historiese benaming is en aandui dat ons hier met 'n egte teologiese wetenskap te doen het en nie slegs met praktiese advies aan aankomende predikante nie; dat sy taak is om die Woord van God te bestudeer onder die gesigspunt van diens aan die kerk; dat ons gewillig sal moet wees om ons teologiese opleiding te verander na die eis van ons tye sonder om in praktisisme te verval; waar die P.T. nog 'n agterstand het by ander teologiese dissiplines is ons nou hier bymekaar om 'n werkgemeenskap te stig ten einde hierdie vakwetenskap juis te bevorder tot hulp van ons kerke en tot verryking van die reformatoriese teologie in Suid-Afrika.